

Татьяна Сница. Особенности подготовки переводчиков в высших военных учебных заведениях

Статья посвящена особенностям обучения будущих переводчиков в высших военных учебных заведениях. Автор обращает внимание на важность и актуальность подготовки переводчиков в современных условиях; рассматривает и анализирует трудности, которые возникают в процессе изучения иностранных языков и военных дисциплин будущими специалистами по переводу. Автор высказывает мысль, что обучение переводческой деятельности предполагает не только изучение иностранных языков; это еще и развитие интеллектуальных способностей будущего переводчика, формирование высоких моральных качеств, навыков межличностного общения, расширение общеобразовательной и специальной компетентности.

Ключевые слова: специальная подготовка, будущие переводчики, иностранный язык, высшие военные учебные заведения, межкультурная коммуникация, переводческая деятельность.

Tatiana Snitsa. Peculiarities of training of interpreters in higher educational institutions

The article is devoted to the peculiarities of the training of future translators/interpreters in higher military educational institutions. The author of the article draws attention to the importance and relevance of the training of translators/interpreters in modern conditions; examines and analyzes the difficulties that arise in the process of studying foreign languages and military disciplines by future translators/interpreters. The author of the article is convinced of the need to use the capabilities of interdisciplinary connections in the process of preparing translators/interpreters. It is about combining the teaching strategy of military subjects and foreign languages. Conducting some of the military disciplines' lessons or a part of the lesson in a foreign language will contribute to the effective preparation of future specialists in military translation. The author expresses the opinion that teaching of translation activities involves not only the study of foreign languages. It also includes the development of the intellectual abilities of the future translators/interpreters, the formation of high moral qualities, skills of interpersonal communication, the expansion of general educational and special competence.

Future translator's/interpreter's job involves working in international projects, performing their tasks quickly and effectively; possessing a culture of communication, knowing and using in practice the features of verbal and nonverbal communication of representatives of other cultures and confessions. Future translators/interpreters should know their native language and foreign ones perfectly well, and they also should constantly work at self-development and self-improvement.

Keywords: special training, future interpreters, foreign language, higher educational military institutions, intercultural communication, translation activity.

УДК 378(477.87)-057.87-054.72

Володимир СТАРОСТА

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

e-mail: volodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua

e-mail: volodymyr.starosta@upjs.sk

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті на основі аналізу поглядів дослідників та статистичних відомостей узагальнено основні причини освітньої міграції українських студентів за кордон: пониження рівня життя та війна в Україні; возз'єднання з сім'єю, яка проживає за кордоном; посилення недовіри до українських вищих навчальних закладів; прагнення отримати якісну освіту та диплом світового рівня; фінансова доступність закордонної освіти; можливість працевлаштування по всьому світу тощо. Освітню міграцію студентів можна розглядати як реакцію-відповідь молодих людей на існуючі умови життєдіяльності в країні і як засіб самореалізації особистості. Вказано на позитивні та негативні наслідки освітньої міграції в Україні.

Ключові слова: міжнародна міграція, освітня міграція, українські студенти, рівень життя.

Посилення глобалізаційних процесів в сучасному світі поширюється на всі сфери людської діяльності – політика, економіка, освіта та ін., що сприяє активізації всіх форм міжнародної взаємодії, а також посиленню міграційних потоків. За на-

прямком міграційних потоків їх поділяють на зовнішні (міждержавні) і внутрішні (у межах території однієї країни).

Міграція населення пов'язана з економічною, соціальною, політичною, релігійною, екологічною

та іншими сторонами життя суспільства і є одним з найбільш адекватних індикаторів його розвитку. Значна кількість мігрантів, які мають спільні території прибуття та вибуття протягом певного періоду формуються в міграційні потоки, кількість та якість яких в свою чергу визначають міграційний процес. Освітня мобільність, як передумова освітньої міграції, заснована, в першу чергу, на прагненні індивіду щодо отримання певної освіти, яка може бути класифікована з точки зору бажаного рівня кваліфікації, професійного напрямку, шляхів отримання освіти та бажаного результату (В. Філатов, Я. Ромашова, 2014) [10].

Аналіз останніх досліджень вчених з проблеми міжнародної освітньої міграції описує Л. Жураковська (2014) [2] і зазначає, що є значна кількість праць західних дослідників, зокрема, Ф. Альтбаха (P Altbach), Д. Массейя (D. Massey), Р. Епплярда (R. Appleyard), А. Фіндлі (A. Findlay), Б. Ліндсея Лоувелла (B. Lindsay Lowell), К. Оздена (C. Ozden), О. Старка (O. Stark), К. Тремблей (K. Tremblay) та інших; значний внесок у розвиток даного напрямку наукових досліджень належить російським науковцям – А. Арефьеву, Г. Глущенко, Ж. Зайончковській, Л. Леденьовій, І. Маласі, О. Письменній, О. Тюрюкановій, І. Цапенко та ін. В Україні дослідженню проблем освітньої міграції та окремих її аспектів присвячено праці Т. Драгунової, О. Жилінської, М. Згуровського, В. Куценко, О. Малиновської, Л. Семів, О. Хомри, О. Яндульського та інших.

Додамо також значну роботу щодо аналізу стану та причин освітньої міграції у європейському освітньому просторі, яку проводить громадська організація «Центр дослідження суспільства/ CEDOS» cedos.org.ua, а результати висвітлюють автори численних публікацій (О. Слободян, Є. Стадний та інші).

За своєю сутністю, як зазначають В. Філатов і Я. Ромашова, освітня міграція передбачає тимчасове перебування на території розташування закладу освіти з подальшим поверненням мігранта до колишнього місця проживання. Метою освітньої міграції є отримання освіти шляхом переміщення школярів, студентів, докторантів та інших (В. Філатов, Я. Ромашова, 2014) [10]. Згідно, Л. Жураковської (2014) [2], міжнародна освітня міграція є переміщенням людей між країнами з метою здобуття освіти різного рівня незалежно від терміну перебування за межами країни походження. Значення міжнародної освітньої міграції як важливої, інтелектуальної за змістом форми міграційних переміщень населення закономірно зростає. Для більшості економічно розвинених країн вона стає одним із засобів формування людського капіталу, необхідного для розвитку націо-

нальних економік, водночас – є потужним геополітичним ресурсом, що використовується для розповсюдження і просування культури, ціннісних установок і технологій країн навчання іноземців.

Актуальність дослідження освітньої міграції зумовлена її значною динамікою в часі, що приводить до впливу на соціально-економічні процеси в Україні.

Мета статті полягає у дослідженні деяких аспектів (причини, позитивні та негативні наслідки) освітньої міграції українських студентів на основі узагальнення праць дослідників та статистичних відомостей.

Необхідними умовами освітньої міграції є: спроможність до освітньої діяльності, бажання та можливість її здійснювати; наявність відповідних навчальних закладів в країні (регіоні); перевага впливу чинників освітньої міграції над бажанням залишитися в країні (регіоні) проживання (В. Філатов, Я. Ромашова, 2014) [10].

Розглянемо **основні причини зовнішньої освітньої міграції** українських студентів з кількох аспектів.

Потужним регулятором процесів освітньої міграції як у глобальному, так і національному масштабах є інституційне середовище цих процесів. Інституційне середовище як технологічна основа управління процесами освітньої міграції є сукупністю цінностей, норм, правил, організацій, а також інших інститутів, які регламентують, сприяють або обмежують функціонування і розвиток цих процесів. Систематизацію основних складових інституційного середовища управління процесами освітньої міграції в Україні та країнах Європейської співдружності здійснено О. Гринькевич (2013) [1].

На нашу думку, **в нормативно-правовому аспекті** формуванню освітньої мобільності в Україні в XXI столітті, як передумови зовнішньої освітньої міграції та подальшому посиленню міграційних освітніх потоків сприяли такі основні кроки:

1. **Приєднання України в 2005 році до Болонського процесу** (Болонської декларації), що уможливило реалізацію його основних позицій:

- введення двох циклів навчання: перший цикл – для одержання ступеня бакалавра (3-4 роки); другий – для одержання ступеня магістра (1-2 роки навчання після бакалаврату), або для одержання ступеня доктора (3-4 роки);
- введення кредитної системи (запровадження ECTS) – Європейської системи трансферу залікових одиниць трудомісткості (кредитів) – як засіб студентської мобільності;

- контроль якості освіти;
- розширення мобільності;
- забезпечення працевлаштування випускників;
- забезпечення привабливості європейської системи освіти.

На основі виконання даних пунктів успішно проходив розвиток мобільності студентів та викладацького складу, а також внесено зміни до деяких національних законодавчих актів та запроваджено нові.

2. Запровадження Національної рамки кваліфікацій, яка є системним і структурованим за компетентностями описом кваліфікаційних рівнів. Згідно цього нормативно-правового документу, прийнятого в Україні в 2011 р. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>) Національна рамка кваліфікацій запроваджена з метою: введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці.

3. Прийняття Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII, який вступив в силу з 6 вересня 2014 року. Наприклад, у статті 5 «Рівні та ступені вищої освіти» встановлено відповідність рівнів вищої освіти кваліфікаційним рівням Національної рамки кваліфікацій.

4. Запровадження безвізового режиму для громадян між Україною та Європейським Союзом, який набув чинності 11 червня 2017.

Важливе значення також мають угоди (дво- і багатосторонні) про співробітництво між українськими і закордонними університетами.

Таким чином, світова та європейська практика освітньої міграції свідчить, що її основною формою є академічна мобільність студентів, а зазначені та інші кроки й чинники суттєво посилюють як трудову міграцію, так і міграцію українських студентів та викладачів в інші країни світу.

Розглянемо інший аспект, оскільки визначальний вплив на міграційні потоки має **рівень життя в країні**, який охоплює широкий спектр показників щодо стану та умов життєдіяльності людини у суспільстві. У теперішній час в Україні, на нашу думку, рівень життя є достатньо низьким, що засвідчують прямо чи опосередковано різноманітні статистичні показники, деякі з яких наведено на рис. 1: чисельність постійного насе-

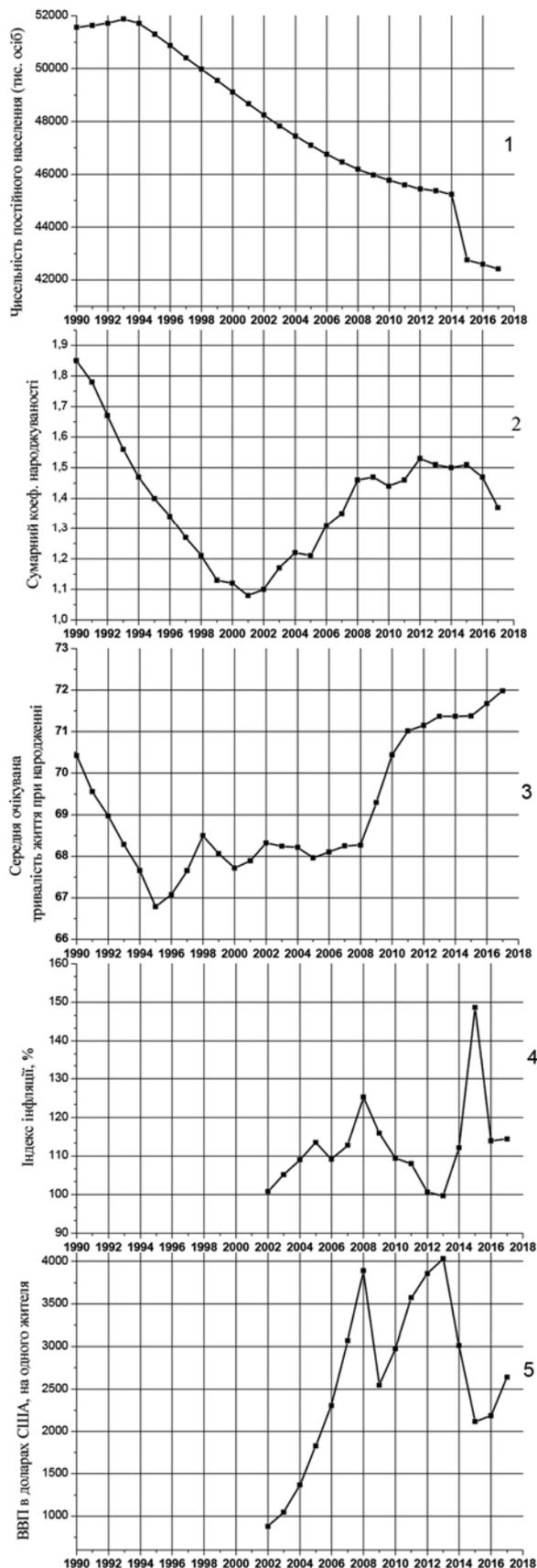

Рисунок 1 – Деякі показники Державної служби статистики України (1–4) та Світового банку (5)

лення, тис. осіб (1); сумарний коефіцієнт народжуваності (2); середня очікувана тривалість життя при народженні (3); індекс інфляції,% (4); номінальний внутрішній валовий продукт (ВВП) в доларах США, на одного жителя (5) та інші.

Наприклад, рівень ВВП в Україні має дуже низькі показники порівняно з іншими країнами світу, а індекс інфляції навпаки; чисельність населення зменшується. В пошуку кращого життя відбувається стрімке посилення міграційних потоків з України різних вікових груп.

На зменшення кількості студентів в Україні впливає як наявна міграція, так і зменшення народжуваності (рис. 1/2), що зумовлює зменшення кількості випускників українських шкіл та студентів ВНЗ (рис. 2).

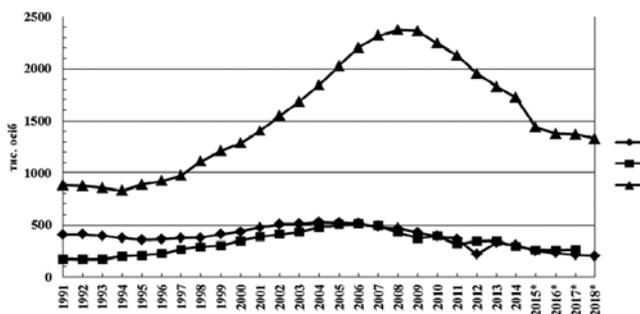

Рисунок 2 – Кількість випускників шкіл та студентів ВНЗ:

1 – випускники шкіл, тис. осіб; 2 – кількість осіб, прийнятих на навчання до ВНЗ III-IV рівнів акредитації, тис. осіб; 3 – кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації, тис. осіб

Джерело: [4]; обробка автора.

Дані для 2014–2017 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: (1–4) [4]; (5) <http://www.worldbank.org>; <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>; обробка автора.

Розглянемо аспект міграції щодо **якості вищої освіти в Україні**. В останні роки зроблено багато кроків для реформування цієї ланки освіти, проте незначна кількість університетів надають освітні послуги на світовому рівні. У число 1000 кращих університетів світу 2018 року, за версією QS World University Rankings, потрапили тільки шість українських університетів (джерело: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2018>): Харківський національний університет ім. Василя Каразіна (401–410-е місце); Київський національний уні-

верситет ім. Тараса Шевченка (411–420 місце), Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (501–550); Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (701–750 місце); Донецький національний університет ім. Василя Стуса (801–1000 місце); Сумський державний університет (801–1000 місце).

Якщо розглянемо дані рейтингу найкращих університетів світу RankPro за 2013/2014–2017/2018, то знаходимо ряд вишів деяких пострадянських держав (табл. 1) [11]. Проте виникає питання у академічній спільноті причину відсутності у таких рейтингах провідних українських університетів.

Таблиця 1 – Кількість університетів деяких пострадянських держав у світовому рейтингу RankPro найкращих університетів світу

Країна	2013–2014	2014–2015	2015–2016	2016–2017	2017–2018
Білорусь	6	5	4	5	4
Естонія	4	2	3	4	3
Латвія	5	2	3	3	3
Литва	3	3	3	4	3
Росія	23	26	20	44	34

Джерело [11]: Worldwide Professional University Rankings RankPro 2013/2014 http://www.cicerobook.com/userfiles/files/A_RankPro_GWC_Country2014.pdf
Worldwide Professional University Rankings RankPro 2014–2015 http://www.cicerobook.com/userfiles/files/A_RankPro_GWC_2015_Country.pdf
RankPro 2015/2016 World league: Leading universities TOP 500 http://www.cicerobook.com/userfiles/files/A_RankPro_GWC_Country_2016.pdf
RankPro 2016/2017 TOP World leading universities http://www.cicerobook.com/userfiles/files/2016-17_RankPro%20by%20country.pdf
RankPro 2017/2018 TOP World leading universities <http://www.cicerobook.com/userfiles/files/Academic%20rank%2017-18.pdf>

Таким чином, на міграцію впливає зростання недовіри до українських ВНЗ. Не останню роль, як зазначає Є. Стадний (2015) [7], грають різні посередницькі рекрутингові фірми, які активно просувають навчання за кордоном. Частіше реклама потрібна саме тим вишам, які не мають репутації якісних університетів. З іншого боку, українська молодь не зустрине там хабарництва, а це дуже часто спонукає виїхати за кордон.

О. Слободян та Є. Стадний (2016) наводять дані освітньої міграції українців (табл. 2), а також виділяють **три основні потенційні мотиви міграції**, відповідні траєкторії майбутнього руху студентів, які найбільше з ними асоціюються, та окреслюють заходи політики спрямовані на

Таблиця 2 – Кількість українських студентів у ВНЗ за кордоном

Країна	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015
Росія	4236	4055	4919	4644	4737	6029	9365
Польща	2831	3499	4879	6321	9620	14951	22833
Німеччина	8557	8818	8830	8929	9044	9212	9379
Канада	715	916	1053	1203	1611	2053	2536
Італія	800	1043	1314	1556	1727	1894	2200
Чехія	913	1249	1336	1477	1584	1772	2015
США	1716	1727	1583	1535	1490	1464	1551
Іспанія	558	641	840	1114	1323	1418	1545
Австрія	727	905	990	1142	1265	1279	1460
Франція	1349	1388	1447	1482	1282	1320	1332
Угорщина	829	896	862	763	803	807	1003
Великобританія	385	450	505	615	710	835	835
Болгарія	275	296	333	367	411	463	519
Швейцарія	292	318	336	358	371	397	423
Туреччина	209	198	208	232	282	360	429
Словаччина	71	84	98	109	128	176	389
Греція	196	234	294	307	316	326	
Литва	97	108	111	126	232	170	236
Білорусь	186	182	196	181	169	167	220
Латвія	61	259	214	183	188	233	196
Бельгія	109	114	156	161	194	206	194
Фінляндія	114	123	145	180	178	125	166
Молдова	271	235	202	157	165	164	160
Естонія	121	127	119	118	106	117	157
Австралія	48	61	62	69	68	113	144
Нідерланди	87	79	96	97	103	111	130
Швеція	259	253	429	422	295	139	129
Грузія	9	5	16	5	11	7	13
Словенія	10	14	19	26	25	27	33
Азербайджан	7	19	13	11	46	12	21
Хорватія	3	4	8	9	12	13	14
Ірландія	13	15	18	9	14	14	12
Сербія	9	8	10	3	4	8	9
Разом:	26063	28323	31641	33911	38514	46382	59648

Джерело: О. Слободян, Є. Стадний (2016) [6].

збільшення позитивного впливу міграції в кожному випадку (О. Слободян, Є. Стадний; 2016) [6]:

1. Студенти, які їдуть навчатись за кордон для того, щоб здобути там навички та знання, доступ до яких обмежений в Україні, зазвичай повертаються в Україну. У цьому випадку заходи державної політики повинні бути спрямовані на максимально ефективне використання здобутого людського капіталу та інтеграцію зворотних освітніх мігрантів на ринку праці.

2. Студенти, які їдуть навчатись за кордон для того, щоб залишитись там на постійне проживання повертаються в Україну тільки тоді, коли досвід міграції був неуспішним, наприклад, через

занадто оптимістичну оцінку вигод чи психологічних витрат, пов'язаних з міграцією. У цьому випадку заходи державної політики повинні бути спрямовані на сприяння створенню якісних робочих місць в Україні, інформуванню студентів щодо особливостей працевлаштування в приймаючих країнах, на співпрацю з основними приймаючими країнами для забезпечення захисту прав українських студентів і на побудову ефективної політики взаємодії з висококваліфікованими мігрантами.

3. Студенти, які їдуть навчатись за кордон для того, щоб возз'єднатись з сім'єю, яка проживає за кордоном, швидше за все залишатимуться за кордоном. Саме в цьому випадку особливо

важливо розуміти чи керуються вони можливістю майбутнього працевлаштування при виборі спеціальності. Якщо горизонт планування таких студентів обмежений найближчим часом, то існує ймовірність того, що після закінчення вищого навчального закладу вони оберуть професійний шлях своїх батьків та будуть зайняті у сферах, що не вимагають здобутої освіти. З іншого боку, у випадку невдалого досвіду міграції і повернення в Україну, вони можуть зіткнутись з тим, що здобуті ними знання та навички не затребувані на українському ринку праці.

Погоджуємось з думкою К. Кобченко (2012) [3], щодо причин, які спонукають молодь до навчання в інших країнах, належать, передовсім, престижність освіти в багатьох країнах Європи та у США, перспектива отримання диплома світового рівня, який відкриває перспективи працевлаштування в більшості країн світу, можливість досконалого оволодіння іноземними мовами, а також отримання під час навчання практики роботи із закордонними фірмами та клієнтами – навички, які особливо цінуються при працевлаштуванні як за кордоном, так і в Україні. Отже, для багатьох українців, навіть тих, хто прагне повернутись на батьківщину, закордонна освіта нерідко є запорукою їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Найпопулярнішими серед українців країнами для навчання є Велика Британія, США, Канада, Польща, Угорщина, Росія. Конкуренцію їм складають Франція, Чехія, Німеччина. Кожен третій сучасний український студент мріє навчатись за кордоном, при цьому переважна більшість з них обирають держави Євросоюзу та Сполучені Штати Америки. Останнім часом серед українців зростає попит на навчання у сусідній Польщі. Щороку все більша кількість українських абітурієнтів виїжджають на навчання до цієї країни. Спорідненість мов, близькість історичного досвіду, легкість сполучення та в цілому сприятлива щодо України політика сусідньої Польщі, яка до того ж вже є членом ЄС, а також фінансова доступність освіти (відмінникам навіть сплачують стипендії) робить цю країну привабливою для багатьох українців. Українські студенти їдуть навчатися також до країн Прибалтики, у яких вартість навчання наближується до ціни освіти у провідних українських ВНЗ та в яких є можливість проходити англomовний курс навчання. Популярним місцем освіти є також Чехія, де навчання безкоштовне, за умови володіння чеською мовою. Традиційним місцем освітньої міграції продовжує лишатися Росія, адже деякі навчальні заклади Москви та Петербурга мають визнаний авторитет ще з радянських часів. Популярність Росії зумовлена та-

кож територіальною близькістю наших країн, відсутністю мовних бар'єрів, схожістю систем освіти та її фінансовою доступністю (К. Кобченко, 2012) [3].

До причин освітніх міграцій українських студентів за кордон також відносять і багато недоліків та слабких місць української освітньої системи, і бажання українських абітурієнтів поїхати за кордон на постійне місце проживання, і виділення зарубіжними ВНЗ більше безкоштовних місць для талановитої молоді, а на навчання на контрактній основі пропонують деякі знижки. Крім того, зарубіжні ВНЗ у край відповідально ставляться до випускників, надаючи можливість для розширення контактів по всьому світу і влаштовуючи на роботу (В. Черба та ін., 2017) [10].

Міграція охоплює також науковців, чисельність яких в Україні за 2010-2017 рр. зменшилась майже вдвічі (табл. 3), а отже, поступово послаблюється кадровий потенціал української вищої школи [4].

Отже, якщо більшість попередніх чинників можна віднести переважно до внутрішніх (національних), які сприяють освітній міграції, то **світовий ринок і торгівлю освітніми послугами варто віднести до потужного зовнішнього (міжнародного) чинника**, що відіграє важливу роль у розвитку національних економік, особливо тих країн де якість вищої освіти перебуває на світовому рівні. З кожним роком цей міжнародний ринок освітніх послуг зростає і зростає також частка інтелектуальних мігрантів з України.

Дослідники звертають увагу на позитивні та негативні наслідки освітньої міграції. Зокрема, Л. Жураковська, зазначає, що освітня міграція є помітним чинником глобального перерозподілу інтелектуальних і трудових ресурсів на користь розвинутих країн, забезпечує вагомі інвестиції в національну економіку країн-реципієнтів, в тому числі в систему освіти, сприяє підвищенню споживання товарів та послуг. Водночас у країнах-донорах вона сприяє постарінню населення та погіршенню якісних характеристик трудових ресурсного потенціалу, спричиняє «відплив мізків», тобто загрожує економічній безпеці держави (Л. Жураковська, 2014) [2].

Основні загрози освітньої міграції, згідно М. Романюк і З. Смутчак (2018) [5]: втрата частини соціального капіталу серед студентів, які навчаються за кордоном і мають намір залишитися у цій країні; зменшення внутрішнього попиту на ринку освітніх послуг ВНЗ, як наслідок – скорочення робочих місць у ВНЗ; втрата частини фінансового капіталу в результаті імпорту освітніх послуг закордонних ВНЗ. Потенційні можливості

Таблиця 3 – Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями

Рік	Кількість працівників, усього	У тому числі				
		з них мають науковий ступінь		Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал
		доктора наук	доктора філософії (кандидата наук)			
2010 ¹	182484	11974	46685	133744	20113	28627
2011 ¹	175330	11677	46321	130403	17260	27667
2012 ¹	164340	11172	42050	122106	15509	26725
2013 ¹	155386	11155	41196	115806	14209	25371
2014 ^{1,3}	136123	9983	37082	101440	12299	22384
2015 ^{1,3}	122504	9571	32849	90249	11178	21077
2016 ^{2,3}	97912	7091	20208	63694	10000	24218
2017 ^{2,3}	94274	6942	19219	59392	9144	25738

Примітка: ¹Дані за 2010–2015 роки включають постійних та тимчасових працівників (сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру, включаючи науково-педагогічних працівників).

²Починаючи з 2016 року дані наведено без урахування науково-педагогічних працівників, які не виконували наукові дослідження і розробки.

³Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: [4].

освітньої міграції – досвід міжкультурних комунікацій, їх використання і популяризація за рахунок тих викладачів і випускників, які повертаються в Україну; формування нового соціального капіталу за рахунок студентської молоді, яка здобуває освіти за кордоном і може в подальшому її використати для реалізації міжнародних соціальних і бізнес-проектів; використання досвіду українських викладачів, які працюють за кордоном, у розробленні національних і локальних (на рівні ВНЗ) стратегій розвитку університетської освіти в Україні.

До позитивного значення закордонної освіти К. Кобченко (2012) [3] відносить не лише здобуття сучасних знань високого рівня, але й знайомство молоді з життям інших країн, засвоєння ними форм і стандартів поведінки, які прийнято називати європейськими цінностями та основами демократії. Обмін досвідом, спілкування з однолітками з різних країн світу, присутне в більшості закордонних ВНЗ, сприяє формуванню незалежної, самостійної і творчої особистості. А знайомство зі світом розширює ерудицію, світоглядні горизонти особистості. Для зарубіжних країн, які зацікавлені в наданні освіти студентам зі Східної Європи, зокрема, України, саме такий шлях розповсюдження своїх політичних та ідейних цінностей, «експорту демократії» через навчання цьому молодого покоління – представників країн з перехідною політичною системою – належить до найбільш ефективних. Водночас, окрім очевидних переваг, освіта за кордоном несе для України й серйозні виклики та загрози, головна з яких – вищезгадане бажання значної частини

студентської молоді залишитись після навчання в іншій країні та не повертатись на батьківщину.

Таким чином, освітню міграцію, як засіб само-реалізації особистості, можемо віднести до позитиву у контексті розвитку молоді людини, а саму міграцію як реакцію-відповідь на існуючі умови життєдіяльності в країні.

Повністю погоджуємось з прогнозом, який формулює Є. Стадний (2015), що кількість українських студентів за кордоном буде зростати. По-перше, це глобальна світова тенденція. По-друге, це великий бізнес. По-третє, війна в Україні суттєво впливає на наміри будувати тут своє майбутнє. По-четверте, вже давно існують своєрідні сегменти академічної міграції: більш заможні українці можуть собі дозволити навчання у Британії, Австралії, США чи Італії, а наприклад, люди середніх статків виїжджають вчитися до Польщі, Німеччини, Чехії чи Франції (Є. Стадний, 2015) [7].

Для виявлення міграційних настроїв студентів першого курсу проведено анонімне електронне анкетування на початку другого семестру в 2016 р. (200 студентів) та 2018 р. (750 студентів) в Ужгородському національному університеті з використанням Google Forms: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScz0z8f152aibs7_x_q01295rhg9Py7jVa1PoGBvEs8Ax9kGw/viewform (В. Староста, О. Попадич; 2018) [8]. Студентів просили відповісти: «**Де Ви плануєте працювати після закінчення навчання в УжНУ?**»

- В Україні.
- За кордоном.
- Важко відповісти.

Кількість студентів, які планують працювати за кордоном після завершення навчання в університеті: у 2016 р. – 26,0%, у 2018 р. – 29,1%; відповідно спостерігаємо зменшення бажаючих залишитись в Україні: у 2016 р. – 29,5%, у 2018 р. – 25,5%. Інші першокурсники поки не визначились. З нашого погляду, результат дослідження віддзеркалює міграційні настрої в Україні.

Таким чином, важливими передумовами освітньої міграції в Україні є глобалізація світового освітнього простору, відповідні нормативно-правові рішення в Україні, країнах Європейського Союзу та інших країнах. Освітню міграцію студентів можна розглядати як реакцію-відповідь молодих людей на існуючі умови життєдіяльності в країні і як засіб самореалізації особистості. Узагальнення поглядів дослідників та статистичних відомостей дає можливість виокремити основні причини освітньої міграції українських студентів (пониження рівня життя та війна в Україні; роз'єднання з сім'єю, яка проживає за кордоном; посилення недовіри до українських вищих навчальних закладів; прагнення отримати якісну освіту; перспектива отримання диплома світового рівня; фінансова доступність закордонної освіти; можливість працевлаштування по всьому світу тощо).

Суттєве прискорення освітньої міграції українських студентів, викладачів, наукових працівників має як позитивний, так і негативний ефект. До позитиву освітньої міграції як засобу самореаліза-

ції особистості можемо віднести формування у молодих людей європейських цінностей, сучасного світогляду, ерудиції, досвіду міжкультурних комунікацій та швидкої адаптації до змін, можливість досконалого оволодіння іноземними мовами тощо; здобуття ними якісної зарубіжної освіти і можливість її використання у випадку їх повернення до України; суттєве підвищення кваліфікації українських науково-педагогічних працівників, які працюють за кордоном і можливість використання їх досвіду, залучення до реалізації міжнародних наукових проектів тощо. Негативна тенденція: суттєве зменшення внутрішнього ринку освітніх послуг і відповідні фінансові втрати; можливість неповернення дипломованих фахівців до України і, як наслідок, зменшення частки професійних кадрів, старіння населення, подальше ускладнення соціально-економічної ситуації в державі. Відповідно виникають два складні завдання: 1) вдосконалення освітньої системи в Україні в стислі терміни; 2) створення таких умов в Україні, аби молоді фахівці із закордонними та українськими дипломами були затребувані на національному ринку праці.

Подальші розвідки, вважаємо, доцільно спрямувати на систематичне вивчення можливості та умов академічної мобільності, причин та статистики освітньої міграції в Україні тощо, а також надважливого значення набуває пошук реальних шляхів суттєвого покращення якості освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Гринькевич О. С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2013, Вип. 3(101). С. 254-264.
2. Жураковська Л. А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку. Демографія та соціальна економіка, 2014. №1(21). С. 233-242.
3. Кобченко Катерина. Міграція з України із освітньою метою: історичний та сучасний досвід Українознавчий альманах. 2012. Вип. 7. С. 148-152.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 12.12.2018).
5. Романюк М. Д., Смутчак З. В. Проблема освітньої міграції в аспекті реформування вищої освіти. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика 2018. Вип. 22. С. 716-719.
6. Слободян Олександра, Стадний Єгор. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? (13 грудня 2016). URL: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu#sources> (дата звернення 10.10.2017).
7. Стадний Єгор. Чому українська молодь обирає польські університети: Новини України. Daily 16.10.2015. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/pochemu-ukrainskaya-molodezh-vybiraet-polskie-1444995723.html> (дата звернення 12.10.2018).
8. Староста В. І., Попадич О. О. Деякі чинники адаптації студентів-першокурсників в умовах класичного університету. Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology, 2018 Vol. 6. No. 2. pp. 16-26. URL: <http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse/article/view/2456> (дата звернення 12.12.2018).
9. Філатов В. М., Ромашова Я. В. Специфічні ознаки освітньої міграції та її місце в структурі міграційних потоків. Ефективна економіка. 2014. № 2. Режим доступу: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_63 (дата звернення 12.10.2018).
10. Черба В. М., Тополь Г. Д., Мушкатьорова Д. В. Причини освітніх міграцій українських студентів за кордон. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12/5017. С. 68-72.
11. RankPro. TOP World leading universities. URL: <http://www.cicerobook.com/en/ranks> (дата звернення 12.12.2018)

References

1. Hrynkevych, O. S. (2013). *Osvitnia mihratsiia v Ukraini ta sviti: instytutsiine seredovyshe ta napriamy derzhavnoho rehu-liuvannia*. [Educational migration in Ukraine and in the world: institutional environment and trends of state regulation]. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 3(101), 254-264 [in Ukrainian].
2. Zhurakovska, L. A. (2014). *Tendentsii osvitnoi mihratsii v konteksti hlobalizatsii ekonomichnoho rozvytku* [Trends in educational migration in the context of globalization of economic development]. *Demography and Social Economy*, 1(21). 233-242 [in Ukrainian].
3. Kobchenko, Kateryna (2012). *Mihratsiia z Ukrainy iz osvitnoiu metoiu: istorychnyi ta suchasnyi dosvid Ukrainoznavchyi almanakh* [Migration from Ukraine with educational goal: historical and contemporary experience] *Ukrainian-language almanac*, 7, 148-152 [in Ukrainian].
4. *Ofitsiynyi sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy* [The official website of the State Statistics Service of Ukraine] URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Romaniuk, M. D., Smutchak, Z. V. (2018) *Problema osvitnoi mihratsii v aspekti reformuvannia vyshchoi osvity* [The problem of educational migration in the aspect of reforming higher education] *Scientific bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Demography, labor economics, social economy and politics*, 22, 716-719 [in Ukrainian].
6. Slobodian, Oleksandra, Stadnyi, Yehor (2016). *Ukrainski studenty za kordonom: skilky ta chomu?* [Ukrainian Students Abroad: How and Why?] URL: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu#sources> [in Ukrainian].
7. Stadnyi, Yehor (2016). *Chomu ukrainska molod obyraie polski universytety: Novyny Ukrainy* [Why ukrainian youth chooses polish universities] *Ukrainian news. Daily*. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/pochemu-ukrainskaya-molodezh-vyбираet-polskie-1444995723.html> [in Ukrainian].
8. Starosta, V. I., Popadych, O. O. (2018). *Deiaki chynnyky adaptatsii studentiv-pershokursnykiv v umovakh klasychnoho universytetu* [Some factors of adaptation of first year students in the conditions of the classical university]. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 2(6), 16-26. URL: <http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse/article/view/2456> [in Ukrainian].
9. Filatov, V. M., Romashova, Ya. V. (2014). *Spetsyfichni oznaky osvitnoi mihratsii ta yii mistse v strukturi mihratsiinykh potokiv* [Specific features of educational migration and its place in the structure of migratory flows] *Effective economy*, 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_63 [in Ukrainian].
10. Cherba, V. M. (2017). *Prychyny osvitnikh mihratsiy ukraiyins'kykh studentiv za kordon* [The Causes of Educational Migrations of Ukrainian Students Abroad]. *Investments: practice and experience*, 12/5017, 68-72 [in Ukrainian].
11. *RankPro. TOP World leading universities*. URL: <http://www.cicerobook.com/en/ranks> [in English].

Владимир Староста. Некоторые аспекты образовательной миграции в Украине

В статье на основе анализа взглядов исследователей и статистических сведений обобщены основные причины образовательной миграции украинских студентов за границу: понижение уровня жизни и война в Украине; воссоединение с семьей, проживающей за рубежом; усиление недоверия к украинским высшим учебным заведениям; стремление получить качественное образование и диплом мирового уровня; финансовая доступность зарубежного образования; возможность трудоустройства по всему миру и т. п. Образовательную миграцию студентов можно рассматривать как реакцию-ответ молодых людей на существующие условия жизнедеятельности в стране и как средство самореализации личности. Указаны положительные и отрицательные следствия образовательной миграции в Украине.

Ключевые слова: международная миграция, образовательная миграция, украинские студенты, уровень жизни.

Volodymyr Starosta. Some aspects of educational migration in Ukraine

The article generalizes the views of researchers and statistical information and highlights the main causes of the educational migration of Ukrainian students: a decline in living standards and war in Ukraine; reunification with a family living abroad; increasing distrust of Ukrainian higher education institutions; the desire to get high-quality education and a diploma of world-class; financial availability of foreign education; employment opportunities around the world, etc.

Significant acceleration of educational migration of Ukrainian students, teachers, and researchers has both a positive and a negative effect. To the positive of educational migration as a means of self-realization of the individual we can include the formation of young people of European values, modern world outlook, erudition, experience of intercultural communication and rapid adaptation to change, etc.; obtaining qualitative foreign education and the possibility of using it in case of their return to Ukraine; substantial improvement of the skills of Ukrainian scientific and pedagogical workers who work abroad and the opportunity to use their experience, involvement in the implementation of international scientific projects, etc. The negative trend of educational migration is a significant reduction of the internal market of educational services and related financial losses; the possibility of non-return of qualified specialists to Ukraine and, consequently, a decrease in the share of professional staff, aging of the population, further complication of the social and economic situation in the state.

Keywords: international migration, educational migration, Ukrainian students, standard of living.